

Добры дзень, сябры! Рады зноў вітаць вас на хвалях радыёстанцыі “Беларусь”. Сёння ў перадачы “Беларусь ад А да Я” прагучыць аповед пра самы вялікі старажытны парк Беларусі – нясвіжскі парк “Альба”. Я, Таццяна Старасценка, разам з вамі перанясуся ў мінулыя стагоддзі, каб дакрануцца ўдзячнай памяцю да гісторыі. Гісторыі адной прыгажосці, створанай некалі рукамі нашых продкаў. Гэта парк “Альба” – летняя рэзідэнцыя Радзівілаў з тэрыторыяй больш за 200 га, якая знаходзілася на паўночнай ускраіне Нясвіжа. Дапаможа нам у гэтым падарожжы кніга Юрыя Татарынава “По некоторым замечательным уголкам Беларуси”.

А напачатку давайце звернемся да паходжання слова парк. Як сцвярджаюць мовазнаўцы, гэта беларуская лексема абазначае ‘ўчастак з прыроднымі ці штучнымі насаджэннямі, дарожкамі, алеямі, вадаёмамі, прызначаны для адпачынку’. Слова парк ужываецца як у славянскіх мовах, так і ў заходнееўрапейскіх. І хоць гэта слова мае некалькі значэнняў, для нас усё ж самае важнае адно з іх – месца для адпачынку. Праўда, князь Мікалай Радзівіл Сіротка хацеў спалучыць у сваім нясвіжскім парку “Альба” працу і забавы. І трэба сказаць, яму ўдалася такая незвычайная задума. Уявіце самі: у парку ўзвышаліся дзвосныя палацы, працавалі бібліятэка і прыгонны тэатр, быў заведзены зьярынец, створана фазанавае поле для палявання, пабудаваны марходнае і артылерыйскае вучылішчы (дарэчы, Радзівілы мелі больш за 15 000 чалавек уласнага войска). Парк славіўся сваёй сістэмай каналаў і штучных сажалак, якія сілкаваліся вадой ракі Ушы, алеямі, садам, аранжарэй, пасекай. Па сутнасці, парк з’яўляўся адметным гарадком культуры, дзе ў гарманічнай еднасці спалучаліся прыроднае багацце і чалавечья набыткі.

У вас, шануюныя слухачы, напэўна, узнікне пытанне: якія вытокі ў такой арыгінальнай ідэі парку? Як вядома, у канцы XVI ст. Радзівіл Сіротка наведаў Італію. Паўднёвая краіна пакінула незабыўны след у душы ўражлівага і чараўнадушнага да рэлігіі чалавека. Горад Альба, які знаходзіўся непадалёк ад Рыма, надзвычай захапіў князя. З палацамі, садамі, каналамі – гэта быў ва ўяўленні Радзівіла Сіроткі горад-казка, горад-цуд. Туды хацелася вяртацца неаднойчы. Аднак такое вяртанне было магчымае толькі ў марах. Князь вырашыў ажыццявіць сваю мару. Ён выбраў месца ў прыгарадзе Нясвіжа, і неўзабаве там распачаліся буйныя пераўтварэнні. Дзікая мясцовасць з колішнімі пашамі і сенажацямі пераўтваралася ў цуд прыроды і мастацтва. Цэлая сетка каналаў і сажалак з’явілася ў парку, які зараней назвалі Альба, што ў перакладзе з лацінскай мовы абазначае ‘белы’, ‘чысты’. Князь Радзівіл Сіротка, безумоўна, укладваў сваё разуменне ў паняцце ‘чысты’. Ён імкнуўся да вечнага жыцця, рыхтуючыся да яго ўжо тут, у сваім тварэнні-парку. Радзівіл Сіротка пабудоваў палац Эрміторыум, які стаў для яго месцам роздуму, месцам самаачышчэння.

Гучыць музыка.

Сябры, вы слухаеце перадачу “Беларусь ад А да Я” пра старажытны нясвіжскі парк “Альба”. Давайце завітаем у палац Радзівіла Сіроткі Эрміторыум, які знаходзіўся ў самым цэнтры парку, у глухім і зацішным месцы. Цёмныя фарбы палаца нагадваюць развітанне са светам і сімвалізуюць вечнасць. Пройдем далей. Бачыце, ёсць тут гардэроб, сталоўка, кухня і капліца. У капліцы – некалькі фаянсавых алтароў, статуі святых са слановай косці. Менавіта ў гэтым палацы Радзівіл Сіротка напісаў сваю кнігу пра італьянскае падарожжа. Трэба сказаць, яна мела сапраўдны поспех і выдавалася 19 разоў – на лацінскай, польскай, нямецкай і рускай мовах.

Але вернемся ў палац. У XVIII ст. ён быў значна перабудаваны, у ім з’явілася некалькі карпусоў, аб’яднаных галерэямі. Дарэчы, менавіта ў сярэдзіне XVIII ст. цэнтрам кампазіцыі парку становіцца новы двухпавярховы каменны палац “Альтана” з чарапічным дахам і высокімі вежамі, які прызначаўся для прыёму гасцей і летняга адпачынку. Ён меў хол, два залы, восем пакояў, два кабінеты і аж чатыры гардэробы. На сценах – атласныя шпалеры з арабескамі, на паркетнай падлозе – карункі. Усе коміны аздоблены чорным мармурам. У такой рамантычнай атмасферы праводзілі госці найлепшыя дні свайго летняга адпачынку. Вакол – сапраўдная ідылія Альбы, густоўнае спалучэнне прыроднага і штучнага. Гукі, пахі, колеры парку вабілі і зачароўвалі. Рык звяроў, плёсканне рыбы, спеў птушак стваралі сваю паркавую сімфонію. Хацелася назаўсёды застацца ў гэтым месце, у Альбе, каб любавалася яшчэ і чалавечымі тварэннямі – паліцамі, прысадамі і дарожкамі. У парку было вельмі многа разнастайных алей. Кожны год дрэвы самшытавай алеі стрыглі згодна з назвай года па кітайскім календары – напрыклад, год мышы, год пеўня. Кронам імкнуліся надаць форму адпаведных жывёл. А яшчэ ў парку раслі кустовыя алеі – з жоўтай акацыі, каліны, бузіны, шыршыны, бружмялю. У парку стрыглі спірэю і кізільнік. У парку была гармонія чалавека і прыроды. Цяпер пачынаеш разумець, чаму ў старажытнасці менавіта ў парках ствараліся найлепшыя творы літаратуры і мастацтва.

Гучыць музыка.

У эфіры перадача “Беларусь ад А да Я”. Сёння мы з вамі, сябры, вяртаемся ў далёкае мінулае і знаёмімся з самым вялікім старажытным паркам Беларусі – нясвіжскім паркам “Альба”. Што ж яшчэ вабіла гасцей у гэтай летняй рэзідэнцыі Радзівілаў? Безумоўна, комплекс каналаў і сажалак. А некалі ж на іх месцы было векавое балота! “Круг” – менавіта такую назву атрымала адна з самых арыгінальных частак парку. А яшчэ гэта месца называюць звярынец. Сістэма каналаў у ім уяўляе сабой круг, ад якога адыходзяць восем промняў. Вакол круглага канала было і восем участкаў зямлі. Існуюць розныя версіі наконт прызначэння такой сістэмы,

адна з якіх – адстрэл дзікіх жывёл. Скажам, статак дзікоў або казуль заганяўся на тэрыторыю аднаго з участкаў, а князь са сваёй світай распачынаў стральбу. Паводле другой версіі, больш гуманнай, у гэтай частцы “Альбы” знаходзіўся звярынец – адзін з першых у Беларусі. У свой час Радзівіл Сіротка прывёз сюды з далёкіх падарожжаў ільва і вярблюда. А яшчэ ў звярынцу жылі зубры, алені, мядзведзі, ваўкі. На палянах пасвіліся дзікі і козы, для якіх вада была граніцай.

Сапраўды, у добрым парку заўсёды многа вады. Так, на беразе адной з сажалак “Альбы” некалі стаяў будынак Марскога вучылішча. У ім праходзілі заняткі па геаметрыі, геалогіі, астраноміі, інжынернай справе, гісторыі, мовах. Выкладчыкаў Радзівілы запрашалі з іншых краін. Побач з вучылішчам знаходзілася прыстань з парусным флотам. Прычым кожны карабель меў сваю назву, напрыклад, “Саламандра”, “Цітан”, “Васіліск”. Госці любілі назіраць за грандыёзнымі паказнымі баямі, якія наладжваліся вучнямі Марскоў школы.

Было ў Альбе і яшчэ многа цікавых месцаў, якія вабілі наведвальнікаў. Гэта і каменная аранжарэя з цитрусавымі, італьянскім арэхам і размарынам, і вадзяны млын, і балніца з аптэкай, і драўляны касцёл. Гасцінная Альба і яе стваральнікі ўпіталі самыя розныя густы. І калі касцёл настройваў на спакой і самацэлябленне, то палац Кансальяцыя запрашаў нястрымных і энергічных гасцей на гульні і танцы.

Гучыць музыка.

Сябры, вы слухаеце перадачу “Беларусь ад А да Я” пра самы вялікі і старажытны парк Беларусі, які ў мінулыя стагоддзі, несумненна, упрыгожваў нясвіжскую зямлю. Гэта парк “Альба”. Ён меў два перыяды свайго росквіту, і яны звязаны з жыццём двух самых легендарных нясвіжскіх князёў – Радзівіла Сіроткі і Панае Каханку. Першы з іх увасобіў асабістую італьянскую мару, распачаўшы стварэнне грандыёзнага парку, другі прадоўжыў ягоную справу, надаўшы свой каларыт непаўторнай “Альбе”. Пра гэтых гаварылі ў Еўропе. Загаварылі не толькі як пра парк, але і як пра ідылічную вёску. Ідэю стварэння такой вёскі Панае Каханку прывёз з Францыі. І ягоная ідэя неўзабаве матэрыялізавалася ў выглядзе хат, свойскай жывёлы, музычных інструментаў. Вёска ўяўляла сабой, па сутнасці, мініяцюрную дзяржаву, у якой былі свае законы і традыцыі. Жыхары Альбы размаўлялі на беларускай мове, спявалі народныя песні і насілі нацыянальныя строі. Панае Каханку бачыў у вёсцы рэалізацыю сваёй прагі да ўлады. Той прагі, якая ўсяляк забаранялася. Князю нельга было займацца палітыкай. Але ён заняўся ёю ў сваёй непаўторна-ідылічнай вёсцы. Давайце і мы з вамі пройдземся па вуліцах гэтага незвычайнага паселішча. Бачыце, тут 180 хатак, і ўсе яны розныя. Ёсць домікі японскай і кітайскай архітэктуры, некаторыя з саламянымі і чарапічнымі дахамі. Сустрэкаюцца і дамкі фантастычнай архітэктуры, падказанай фантазіяй князя. Кожны з домікаў мае сваю назву, якая пэўным чынам

пацвярджаецца. Калі, напрыклад, назва “Вярблюд”, то дом адпаведнай архітэктуры, а на фасадзе -- малюнак вярблюда. Усе хаткі цягнуцца ўздоўж Вялікага паркавага канала, а побач з кожным жыллом – надзел зямлі. Напэўна, вы, шаноўныя слухачы, не паверыце, але на гэтай сялянскай зямлі можна было ўбачыць прадстаўнікоў княжацкага двара, якія шчыравалі ў працы. Яны перасяляліся ў Альбу ў красавіку, каб жыць у згодзе і гармоніі з прыродай. Па вечарах, калі праца на зямлі заканчвалася, князь і яго набліжаныя ігралі на народных інструментах і спявалі беларускія песні. Відаць, у такія імгненні жывыя гукі парку заціхалі, і ў нябёсы ляцела шчырая споведзь беларускай душы. Душы Пане Каханку.

Гучыць музыка.

Гэтаму князю давалі многа азначэнняў – дзіця свайго часу, дзівак, эксцэнтрык, рыцар, гасцінны гаспадар, шчодры і добры чалавек. Былі і супрацьлеглыя выказванні: авантурыст, самадур. Тым не менш ён пакінуў незабыўны след у памяці нашчадкаў. Ён шчыра любіў свой народ і клапаціўся пра яго, цікавіўся навукай і мастацтвам. Радзівілы доўгі час жылі за мяжой, вучыліся, падарожнічалі. А Пане Каханку амаль сорак гадоў пражыў у Нясвіжы. Ён мог бы паехаць у Германію, як ягоны брат Януш. Але ён застаўся дома, каб пазнаваць і тварыць. Людзі прымалі яго як самага блізкага родзіча. У сваю чаргу і ён умеў знаходзіць кантакт з простымі людзьмі. Пане Каханку надзвычай любіў жыццё ва ўсіх яго праявах – смех, шум, новыя знаёмствы, перамены. Прычым перамены і ва ўласным ўнутраным свеце, і ў рэчаіснасці. Уся Еўропа ведала пра ягоную Альбу, дзе можна было толькі захапляцца ўбачаным.

Але няўмольна-жорсткі час здольны сціраць нават самыя прыгожыя збудаванні. Так, на жаль, адбылося і ў Альбе падчас вайны 1812 года. Цяпер жа старажытны парк “Альба” ўзнаўляецца. І калі вам, сябры, давядзецца наведаць Нясвіж, які называюць “маленькім Парыжам” Беларусі, завітайце ў старажытны парк, дзе яшчэ жыве натхненне і фантазія мінулы стагоддзяў. І пад таемны пошум старых дрэў, магчыма, успомняцца словы Уладзіміра Караткевіча:

Чытае артыст. Якая яна, мая зямля? Гэта залатыя палі збазыны з сінімі вочкамі васількоў, светлыя ад бяроз гаі, што аглухлі ад птушынага звону, і пушчы, падобныя на гатычныя храмы, пушчы, дзе горда нясуць свае кароны алені. Гэта бясконцыя жылы рэк, у якіх плешчуцца бабры і рыба на захадзе сонца, і гэта амаль адзінаццаць тысяч азёр, чыстых, як усмешка дзіцяці.

А яшчэ мая зямля – гэта, безумоўна, паркі, сярод якіх ёсць і старажытная “Альба”.

Гучыць песня пра Беларусь.

Сябры, у эфіры перадача “Беларусь ад А да Я”. Сёння мы падарожнічалі па старажытным парку “Альба”, які ў мінулыя стагоддзі

ўпрыгожваў нясвіжскую зямлю. І няхай гэтае падарожжа будзе без традыцыйнай кропкі ў канцы. Усяго вам добрага!

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ